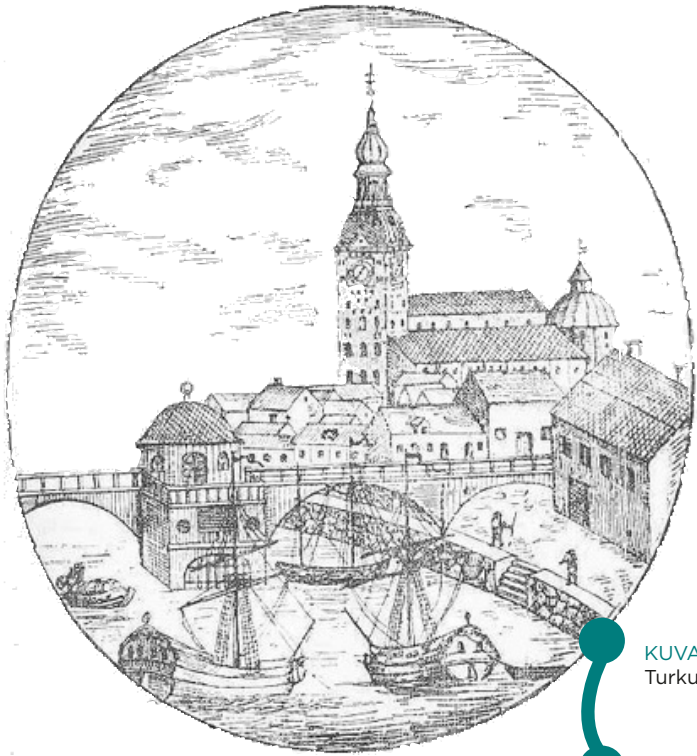

1700-LUKU

KUVA 31.
Turku 1700-luvun lopulla

KUVA 32. Viapori

Ruotsissa suurvalta-aseman menettämisestä syytettiin kuningasta ja hänen itsevaltaista asemaansa. Säädyt näkivät tilaisuutensa tulleen Kaarle XII:n kuoltua ja vähensivät kuninkaan valtaa kirjoittamalla uuden valtiomuodon. Uusi perustuslaki siirsi vallan säättää lakeja ja määrätä veroja kuninkaalta valtiopäiville, joiden tuli kokoontua vähintään joka kolmas vuosi. Kaikki neljä säätyä – aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat – saivat lähettää edustajansa valtiopäiville. Koska uuden valtiomuodon ansiosta säädyt eivät enää olleet kuninkaasta riippuvaisia, kutsutaan ajanjaksoa 1718–1772 vapauden ajaksi tai säätyvallan ajaksi.

RUOTSI ALOITTI 1741 ns. hattujen sodan yrittääkseen palauttaa suurvalta-asemansa, mutta sota epäonnistui tyystin. Kesäkuussa 1742 venäläiset sotilaat tunkeutuivat Suomeen ja miehittivät koko maan jälleen kerran. Venäläismiehitys vuosina 1742–43 tunnetaan Suomessa pikkuvihan nimellä. Ruotsissa tyytymättömyys sekä sotaan että kuninkaaseen oli niin suurta, että lähes 5 000 nuijin, viikattein ja musketein aseistautunutta talonpoikaa marssi Taalainmaalta Tukholmaan saattaakseen valtaapitävät vastuuseen. 140 talonpoikaa mestattiin paikan päällä, ja yli 3 000 suljettiin vankileireille. Kuusi taalainmaalaisten johtajaa menetti päänsä, ja monet muut joutuivat loppuiäkseen vankeuteen. Tämä kapina oli viimeinen

kerta, kun jokin Ruotsin maakunta yritti asettua Tukholman keskusvaltaa vastaan.

HELMIKUUSSA 1743 Ruotsi ja Venäjä solmivat rauhan Turussa. Ruotsi sai suuren osan Suomea takaisin, mutta itäraja vedettiin Kymijoen. Esimerkiksi Haminan, Savonlinnan ja Lappeenrannan kaupungit ja rajalinnoitukset sekä osia Saimaasta jäivät Venäjälle. Ruotsin oli myös hyväksyttävä Venäjän keisarinna Elisabetin sukulainen, saksalainen prinssi Aadolf Fredrik kruununperijäksi lapsettoman kuningas Fredrikin jälkeen.

VAHVISTAAKSEEN itäisen valtakunnanosan puolustusta ruotsalaiset alkoivat rakentaa Suomenlahden rannikolle Viaporia eli Suomenlinnaa Helsingin edustalle ja Svartholman merilinnoitusta Loviisan edustalla. Linnoitustyöt olivat Ruotsin siihen asti suurin ja kallein rakennusprojekti. Töitten rahoitus tuli pitkälti Ranskalta, joka pelkäsi Venäjän laajentumista Itämerelle.

TANSKA YRITTI 1700-luvulla pysytellä selkkausien ulkopuolella. Yksi osoitus Ruotsin aina vain heikommasta kansainvälisestä asemasta oli pohjoisen valtakunnanrajan vetäminen Rujassa 1751 Tenojokea pitkin, mikä oli edullisempaa Norjalle kuin Ruotsille. Vuosisata oli myös Tanskassa taloudellisen kukoistuksen aikaa. Tanska-Norjan kauppa-laivasto kehittyi 1700-luvulla maailman suurimmaksi heti Englannin jälkeen. Tanskan

talonpojat vapautettiin maaorjuudesta. Norjan väkiluku kaksinkertaistui, Islannin talous elpyi ja Grönlanti asutettiin uudelleen.

1700-LUKU OLI Euroopassa valistuksen aikaa. Ihmiset alkoivat kyseenalaistaa vanhoja totuuksia, joita kirkko ja valtaapitävät tarjosivat, ja etsivät tietoa itse omaa järkeään käyttäen. Pohjolassa vuosisataa kutsuaan ”hyödyn vuosisadaksi”, sillä uusien aatteiden ja oppien ansiosta sekä tiede että taide saivat tuulta purjeisiinsa. Ruotsalaiset luonnontieteilijät kuten Carl von Linné ja Celsius tekivät uraauurtavaa tieteellistä tutkimusta, taide ja kirjallisuus alkoivat kukoistaa Ranskasta saadun mallin mukaan ja teatteria ja oopperaa alettiin esittää kaupungeissa. Uusi viljelyskasvi peruna sai 1800-luvulla Pohjolan väkimäärän kasvaamaan räjähdysmäisesti.

KESKUSVALTA HOUKUTTELI nuoria ihmisiä muuttamaan asumaan sisämaahan ja pohjoiseen, joten Lappikin sai nyt ensimmäisen pysyvän asutuksensa. Tämä johti kuitenkin kiistoihin saamelaiden kanssa kalavesistä ja laidunmaista.

SISÄISET VALTATAISTELUT ja naapurivaltojen sekaantuminen Ruotsin asioihin johtivat yhä laajempaan tyytymättömyyteen säätyjen valtaan. Monet peräänkuuluttivat vahvempaa kuningasta, ”valistunutta itsevaltiasta”, joka valistuksen ajan ihanteiden mukaan johtaisi maata lujalla kädellä. Vuonna 1772 kuningas Kustaa III kaappasi vallan ja sääti uuden hallitusmuodon, jonka mukaan kuningas hallitsi maata yksinvaltiaana. Vuonna 1789 hän käytti hyväkseen Venäjää vastaan käydyssä sodan aikana aatelien ja upseerien aloittamaa kapinaa, ns. Anjalan liittoa, ajaakseen aatelittomien

KUVA 33. Jonas Alströmer, 1685–1761, toi uuden viljelyskasvin perunan Pohjolaan

säätyjen kanssa läpi uuden hallitusmuodon, yhdistys- ja vakuuskirjan, joka antoi Ruotsin kuninkaalle lähes kaiken hallintovallan. Samana vuonna Ranskassa tehtiin suuri vallankumous, joka kumosi kuninkaan yksinvallan ja julisti vapautta, veljeyttä ja tasa-arvoa.

KUNINGAS SAI hyväksyttyä yhdistys- ja vakuuskirjan 1789 luvattuaan sen takaavan, että säädöt olisivat keskenään tasavertaiset. Nyt aateliset ja aatelittomat saivat samat oikeudet useimpiin virkoihin ja maan omistamiseen. Veroa maksaneille talonpojille taattiin oikeus maahansa ja sen kautta myös metsänhoitoon, metsästykseen ja kalastukseen – aikaisemmin nämä olivat olleet vain aatelisten etuoikeuksia. Siten Ruotsissa otettiin suuri askel kohti vanhan sääty-yhteiskunnan lakkauttamista.

AATELISTEN SALALIITTO murhasi Kustaa III:n Tukholman oopperatalossa järjestetyissä naamiaisissa vuonna 1792.

KUVA 34. Kustaa III – valistunut itsevaltiias

KESKUSTELE

MIKÄ merkitys suurella Pohjan sodalla 1700–21 oli Pohjois-Euroopan poliittisille suhteille?

MITEN valistusajan ideat ilmenivät Pohjolassa 1700-luvulla?

MITEN Kustaa III muutti Ruotsia?